

ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು : ಮನೋಧೋರಣೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿವೆಯೇ?

ದೀಪ್ತಿ ಪ್ರಿಯಾ ಮಹೋತ್ರಾ

2005 ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ (National Curriculum Framework-NCF) ರಚಿತವಾದ ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಮಾನವ ಪೂರ್ವಗ್ರಹಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ (ಕೆಡುಕುಗಳನ್ನೂ) ಎದುರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಮನೋಧೋರಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಮೂಲಾಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಅವುಗಳ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ವೈವಿಧ್ಯ, ಪ್ರಜಾತಂತ್ರಾತ್ಮಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು, ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಆಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುವ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಾಗೆ, ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಗತಿಪರವಾದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ (ರಿತುಬಾಲಾ ಹಾಗೂ ಜೋಷಿ, 2008-09 : 29-42). ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯವು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿದೆ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಲವಲವಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ : ಹೊರ ಪ್ರಪಂಚ ಮತ್ತು ಶಾಲೆಯ ನಡುವಿನ ಗೋಡೆಯು ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಮಗು, ಹೊರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿನ ಸಮೃದ್ಧ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತರಗತಿಯೊಳಕ್ಕೆ ತರಬಹುದು (ರಾಯ್, 2006 : 152-57). ಆದರೆ ಅದೇ ವೇಳೆಗೆ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವು ಒಂದು ಮಂತ್ರದಂಡವಲ್ಲ ಅಥವಾ ಪರಿವರ್ತಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಾಹಕವೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವು ತರಗತಿಯ ಮೂಲಕ ಮಗುವಿನ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸಾಗುವ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳಿವೆ.

ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನವು ನಮ್ಮದೇ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾವನೆಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ಮಾನವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂದರ್ಭಗಳೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳು, ಎಲ್ಲ ಕಾಲ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಾನವನ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿ, ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅವರು ತಮ್ಮ ಮನೋದಿಗಂತವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ, ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಬಹುದು. ಮೂರನೇ ತರಗತಿಯ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ನಾವು ತಿನ್ನುವ ಆಹಾರ (NCERT, 2007 a : 38-44) ಎನ್ನುವ ಅಧ್ಯಾಯವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಡುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಅಡುಗೆ ಅಥವಾ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪರಿಚೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ, ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಅಗಾಧ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಆರಂಭಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಅಭ್ಯಾಸಗಳ ಕಾರಣ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ

ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ಪೂರ್ವಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಅದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹಾಗೆ ಆಗಬಹುದು. ಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸಿನ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನುಳ್ಳ ಶಿಕ್ಷಕರೊಬ್ಬರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇದು ಚರ್ಚೆಗೆ ಸಮೃದ್ಧ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೊದಗಿಸಬಲ್ಲದು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವರ್ಗ, ಜಾತಿ, ಲಿಂಗ, ಧರ್ಮಗಳಾದ್ಯಂತ ಇರುವ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪರಸ್ಪರ ಅರಿವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಬಲ್ಲದು.

ಹಾಗಿದ್ದರೂ, ಇದೇ ಅಭ್ಯಾಸ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಸಂವೇದನಾಶೀಲರಾಗಿರದ ಅಥವಾ ಅತಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಗ್ರಹಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರುವ ಶಿಕ್ಷಕರೊಬ್ಬರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ಪ್ರಮಾದವೊಂದಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, 'ಮಾಂಸಾಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯು ಕೆಟ್ಟದ್ದು' ಎಂಬ ನಿಲುವನ್ನು ತಾಳಿರುವ ಶಿಕ್ಷಕರು ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮೇಲರಿಮೆಯ ಭಾವನೆ ಬಂದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ತುಚ್ಛವಾಗಿ ನೋಡಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದೆನಿಸಬಹುದು, ಅವರು ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬಹುದು, ಇಂತಹ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶಗಳು ಕಲಿಕೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತೆಳುವಾಗಿಸಬಹುದು, ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಕಲಿಕೆಯನ್ನೇ ಬುಡಮೇಲಾಗಿಸಬಹುದು. ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾಯವು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ತೀವ್ರವಾದುದು. ಕಾರಣ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಪೂರ್ವಗ್ರಹ, ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ತೀವ್ರವಾಗಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೇ.

ನಾಲ್ಕನೇ ತರಗತಿಯ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಇರುವ, (NCERT, 2007b : 62) ನೀವು ಯಾವ ಯಾವ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ್ದೀರಾ? ನಿಮಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಖುಷಿ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಯಾಣ ಯಾವುದು? ಏಕೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಕೂಡ ಇಂತಹುದೇ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿರುವ ಮಗುವಿಗೆ, ಎಂದೂ ಹೊರಗೆ ಕಾಲನ್ನೇ ಇಟ್ಟಿರದ ಅಥವಾ ಯಾವ ವಾಹನವನ್ನೂ ಹತ್ತಿಯೇ ಇರದ ಮಗುವಿನ ಮುಂದೆ ಅಪಾರ ಮೇಲರಿಮೆಯ ಭಾವನೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಮನೋಧೋರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶಿಕ್ಷಕರು ಇದೇ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ತೊಡಗಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಒಂದು ಚರ್ಚೆಗೆ, ಪರಸ್ಪರ ಕಲಿಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು. ಮಕ್ಕಳ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತರಗತಿಯೊಳಕ್ಕೆ ತರುವುದರ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೇ ಒಂದು ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು, ಅಂತರ್ವೈಯಕ್ತಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಹಾಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಘಾಸಿಗೊಳಗಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ತೆರೆದುಕೊಂಡಾಗ, ಸಂಭವಿಸುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು.

ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರು

ತೀರ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೇರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವ ಜೀವನದ ಬಹುರೂಪಗಳಿಗೆ ತರಗತಿಯೊಳಗೆ ಜಾಗ ಸಿಕ್ಕಿರಲೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು (ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರರು, 2008-09). ಎನ್ ಸಿಇಆರ್ ಟಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು, ತರಗತಿಗಳೊಳಗೆ ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅವರನ್ನು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿವೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೇ, ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರೋಧಾಭಾಸವನ್ನಿಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಪಾತ್ರದ ಮೇಲಿರುವ ಒತ್ತನ್ನು ಕಡಮೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆದಿದೆ. ಎನ್ ಸಿ ಎಫ್ -2005 ರ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ, ಪಾಠಸೂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಮೇಲಿನ ಪೊಷಿಶನ್ ಪೇಪರ್ (Position paper on Curriculum, syllabus and textbooks),

‘ದೇಶದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಇಂದು ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆ ಅಭ್ಯಾಸಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳದೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿದೆ,’ ಎಂದು ನಮೂದಿಸಿದೆ (NCERT, 2006, ಪುಟ viii).

ಆದರೆ ಹೊಸ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ತಮ್ಮ ಬಳಕೆಯನ್ನೇ ಮಿತಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೇ ತರಗತಿಯ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿರುವ *ಪೋಷಕರು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯು* ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ,

‘ಶಿಕ್ಷಕರು ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ಕಲಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬಳಸುವ ಹಲವಾರು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವು ಒಂದು ಅಷ್ಟೇ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುವ ಒಂದು ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಮಾತ್ರ ನೋಡಬೇಕು. ಇದರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಕರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಲಿಕೆಯ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಬಹುದು’ (NCERT, 2007a : xi ; NCERT, 2007b :vii).

ಎನ್ ಸಿ ಎಫ್- 2005 ರ ಆಧಾರದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಮರುಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಶಿಕ್ಷಕರು ತಮ್ಮ ಬೋಧನಾ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರೇರಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಶಿಕ್ಷಕರು ತಮ್ಮ ಬೋಧನಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿನ ಪಾಠಗಳನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಸ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹಳೆಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣಾ ವಿಧಾನಗಳೊಳಗೆ (modes of transaction) ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಲೋಚನೆ, ವೈವಿಧ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಗೌರವ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವಂತೆ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಲಾದ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕತೆ ಏನು? ಕೆಲವು ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಇದನ್ನು ಮಾಡಲು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನೆರವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಬೆಂಬಲಪೂರ್ಣವಾದ, ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಿರುವ ಅಂತಹ ಶಾಲೆಗಳು ಅಥವಾ ತರಗತಿಗಳು ವಿರಳವಾಗಿವೆ. ಇತರ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಅವು ಪರಿಹರಿಸುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬಹುಶಃ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು

ನೋಡಿ, ನಿಮಗೆ ತುಂಬಾ ಹಸಿವಾಗಿತ್ತು, ಆದರೆ ತಿನ್ನಲು ಏನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಯಾವತ್ತಾದರೂ ಅನಿಸಿದೆಯೇ? ಹೌದಾದರೆ, ಏಕೆ? (NCERT, 2007a; 39). ಅದಾಗಲೇ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ಊಟವಿರದ ಹಾಗೂ ದುರ್ಬಲವಾಗಿರುವ ಮಗುವೊಂದು ಇಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಘಾಸಿಗೊಳಗಾಗಬಹುದು. ತನಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಹಾರದ ಲಭ್ಯತೆಯಿರುವ ಅಥವಾ ಆಹಾರದ ಸಮೃದ್ಧತೆಯಿರುವ ಮಕ್ಕಳು ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗ ಅವರೆದುರು ತನ್ನ ಅರೆಹೊಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಬಡತನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಬಂದಾಗ ಮಗುವಿಗೆ ತೀವ್ರ ಘಾಸಿಗೊಳಗಾದ ಭಾವನೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಇಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ನೀಡಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾಲಾವಧಿ ಅಥವಾ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ವಿಷಯದ ಜೊತೆಗೆ ನೀಡಿರುವ ಒಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ತಾವು ಏನೇನು ತಿಂದೆವು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೆನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಅಡುಗೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಂದು ಮಗು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಬಡತನವನ್ನು ಶುಚಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಬಟ್ಟೆಯು ಬೇರೆ ಮಕ್ಕಳ ಬಟ್ಟೆಯಷ್ಟೇ ಶುಚಿಯಾಗಿದೆ. ಅದರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಪೌಷ್ಟಿಕತೆಯ ಯಾವುದೇ ಗುರುತುಗಳು ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ (NCERT, 2007 a : 38). ಇದು, ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಪೂರ್ಣವೆನ್ನಿಸುವ ಹಾಗೆ ಬಿಂಬಿಸಲಾದ ಒಂದು ಚಿತ್ರಣ. ಅಂತೆಯೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದುದು. ಪಾಠವು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಾಸ್ತವ ಜಗತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಲು ಒತ್ತಾಯಿಸುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ವಂಚಿತ ಮಗುವಿನ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪಲು ಮತ್ತು ಅದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಗೌರವಿಸಲು ಅದು ವಿಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಗು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಕಂಡೂ ಕಾಣದಂತೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಲಾಗುತ್ತದೆ, ಅಹಿತಕರವಾದ ವಾಸ್ತವವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ, ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯಿಂದ ಕೇಳುವಂತಹ ಪರಿಸರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ,' (NCERT, 2007a :39) ಎಂದು ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಎಂಬ ಪದವು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಎಷ್ಟೋ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದ ಸುಗಮಗೊಳಿಸುವಿಕೆಯ ಅಗತ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಜೊತೆ ವ್ಯವಹರಿಸಲು ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಒಂದು ತಾಣವಿರುವಂತೆ ಶಿಕ್ಷಕರು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ನೀಡುವಂತಹ ಮನೋಭಾವದವರಾಗಿರಬಾರದು, ಪರಸ್ಪರ ವಾಸ್ತವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ವಿಭಿನ್ನ ಜಗತ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಢ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಗೌರವವನ್ನು (ಕೇವಲ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ) ಹೊಂದಿದವರಾಗಿರಬೇಕು, ಸ್ವ-ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅದರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಂತಿಮ ಗುರಿಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಬದಲಿಗೆ, ಪ್ರಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಸಂವೇದನಾಶೀಲ ಮಾನವ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೊಂದರ ಭಾಗವಾಗಿ ನೋಡಬೇಕು.

ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತರಗತಿಗಳು ಸುರಕ್ಷಿತ ತಾಣಗಳಾಗಿರುವುದೇ ವಿರಳ. ಕಾರಣ, ಅವು ವಿಶಾಲ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ವರ್ಗ, ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಬಹುತೇಕ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿ, ವರ್ಗ, ಲಿಂಗ, ಧರ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಸಂಘರ್ಷಗಳು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಗ್ರಹಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ, ಅಭ್ಯಾಸ ಚಟುವಟಿಕೆ ಅಥವಾ ಬೋಧನಾ ವಿಧಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದರಿಂದ ಪ್ರಚೋದನೆ ಸಿಕ್ಕರೂ ಸಾಕು, ಅವು ಮೇಲೆದ್ದು ಬರುತ್ತವೆ. ನೋವು, ಅವಮಾನ, ಆಕ್ರೋಶ, ತಪ್ಪಿತಸ್ಥ ಭಾವನೆ, ಆಕ್ರಮಣ, ದರ್ಪ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಬಲ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸುತ್ತವೆ. ಶಿಕ್ಷಕರು ಸುಗಮಕಾರರಾಗಿ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಾಗ ತೆರೆದ ಮನಸ್ಸಿನವರಾಗಿರಬೇಕು, ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿರಬೇಕು, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳಾಗಿರಬೇಕು, ಯಾವುದೇ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತೀರ್ಪು ನೀಡುವಂತಹ ಮನೋಭಾವದವರಾಗಿರಬಾರದು. ವಿವೇಚನಾಪೂರ್ಣ ಚರ್ಚೆ ಮತ್ತು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಪೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ನಂಬಿಕೆ, ವಿಶ್ವಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಬೇಕು. ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಶಿಕ್ಷಕರು, ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಯೋಚಿಸಲು, ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಗಮನವಿಟ್ಟು ಆಲಿಸಲು, ಹಲವಾರು ವಾಸ್ತವಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂರಚನೆ, ಅಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶಾಲ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕರು ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಹಾಗೂ ಸ್ವತಃ ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶಿಕ್ಷಣವು ಪರಿವರ್ತನಶೀಲವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ, ಮೊದಲು ಶಿಕ್ಷಕರು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳಬೇಕು! 'ಮಗು ಪೂರ್ವಗ್ರಹಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕು ಎಂದಾದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸುವವರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಇರುವ ಎಲ್ಲ ಪೂರ್ವಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಬೇಕು....ನಿರಂತರ ಶೋಧನೆ, ನಿಜವಾದ ಅತ್ಯಪ್ತಿಗಳೇ ಸೃಜನಶೀಲ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ,' (J.Krishnamurti, 2008: 54-56) ಎನ್ನುವುದು ದಿಟವಾದ ಮಾತು.

ಬಹುತೇಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಶಿಕ್ಷಕರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಬದ್ಧತೆಯ ಬದಲಾಗಿ, ನಾವು ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಸರಿಯಾಗಿರಬೇಕು ಅಷ್ಟೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಹಳೆಯ ಮದ್ಯವನ್ನೇ ಹೊಸ ಬಾಟಲಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಡುತ್ತಾ ಅದೇ ಅದೇ ಸವಕಲು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಶಿಕ್ಷಕರ ಅರಿವು, ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ತರಬೇತುಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ತರಬಹುದು. ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರೊಡನೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಏಕಲವ್ಯ ದಂತಹ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಂಡು ಪಾರದರ್ಶಕವಾದ ಹಾಗೂ ಸಹಭಾಗಿತ್ವದ (ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆ) ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದಾಗ, ಅವರು ಅಸಾಧಾರಣ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಬಲ್ಲರು,

ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿರಾಗಬಲ್ಲರು ಎಂಬುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಏಕಲವ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಕರು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೊಂದಿಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, 'ನೀರಸ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದಾಚೆ ಹೋಗಿ ಮಹತ್ತಾದುದನ್ನು ಆಲೋಚಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ್ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮನಗಾಣುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗಿನ ಆರಂಭ ಹಾಗೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ, 'ಬೇರೆಯವರನ್ನು' ಕಡಮೆ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನೋಡುವುದು ಅಥವಾ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವೇಚನಾರಹಿತವಾಗಿ ತೀರ್ಪು ನೀಡದಿರುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಮತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎದ್ದು ತೋರುವ ಚಿತ್ರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತುಕತೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.'

ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನುವುದು ಒಂದು ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ ಮತ್ತು ಬಹುಮುಖ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಏಕಲವ್ಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞರು ಮನಗಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಗಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಳು ಇನ್ನೂ ಬಾಕಿ ಇವೆ ; 'ಮೌಖಿಕ ನಿರೂಪಣೆ, ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸುವುದು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಬಹಳಷ್ಟು ಪಠ್ಯೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಅಗತ್ಯವಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಾವು ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಒಡನಾಡಿದ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಅವರಿಗೆ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಿಮ್ಮಾಹಿತಿಯು ಬೇಕಿದೆ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಂರಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ, ಓದಿ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯಾವಕಾಶ ಬೇಕಿದೆ, ಶಿಕ್ಷಕರ ಕಡೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಪೂರ್ವಕ ಚರ್ಚೆ ಮತ್ತು ವಿವರಣೆಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದರೆ, ಪಾಠದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಲು ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮಯ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಬೇಕಾಗಿದೆ,' (ಪಲಿವಾಲ್ ಮತ್ತು ಸುಬ್ರಮಣಿಯಮ್, 2010 :43-47).

ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ನಿರ್ವಹಣೆ : ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಬುಡಮೇಲು

ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ಕಲಿಕೆಯ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮತೆ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಎನ್ ಸಿ ಎಫ್-2005 ಶಿಫಾರಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ, 'ಕಲಿಯುವವರು ಅಥವಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗುತ್ತದೆ,' (NCF-2005, 26-27).

ಆದಾಗ್ಯೂ, ಒಂದೆಡೆ ಕೇಂದ್ರದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ (Central National Curriculum), ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಅದರಿಂದಲೇ ಬೆಂಬಲ ಅಥವಾ ಅನುಮೋದನೆ ಪಡೆದ ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ಕಲಿಕೆಯ ಪರ್ಯಾಯ ವಿಧಾನಗಳ ನಡುವೆ ಜಟಾಪಟಿಯಿದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾನದಂಡಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡ (calibrated) ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಬಂಧೀ ಅಧಿಕಾರಶಾಹಿಯ ಒಳಗೇ ಸಿದ್ಧಗೊಂಡ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು, ಮುದ್ರಣ ಪ್ರತಿಗಳ ಕೋರಿಕೆಯೇ ಐದು ಕೋಟಿಯಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ, ಬಹುದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಾಮೂಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಅಥವಾ ಬೋಧನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. (ಗೊಹೇನ್, 2018).

ಹಳೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವು ನೆರವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ! ಅಂತರ್ಜಾಲವು ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಆನ್‌ಲೈನ್ ಗುರುಗಳಿಂದ, ಬಿಡಿಸಿದ (ಉತ್ತರಸಹಿತ) ಪ್ರಶ್ನೆಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಕರು, ಮನೆಪಾಠ ಮತ್ತು ಆನ್‌ಲೈನ್ ಗುರುಗಳಿಂದಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಈಗ ಸಾಕಷ್ಟು ಸರಳೀಕರಿಸಿದ ಸಾಮಗ್ರಿಯು ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಸೃಜನಶೀಲ ಆಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಕೌಶಲವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬದಲಿಗೆ ಅವರು ಅದನ್ನು ಉರುಹೊಡೆದರಾಯಿತು! ಪೂರ್ವ ನಿಗದಿತ ಪಠ್ಯ, ಅನಾಸಕ್ತ ಶಿಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು ಟ್ಯೂಟರ್‌ಗಳು (ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಉಪಸ್ಥಿತ ಮತ್ತು ಆನ್‌ಲೈನ್) ಕಲಿಕೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆಳಿದರೆ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಜ್ಞಾನ ನಿರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಸಮಯದ ಅವಕಾಶದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹುದೊಡ್ಡ ರಾಜಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಆನ್‌ಲೈನ್ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ಅಂತರ್ಜಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಮೇಲ್ನೋಟದ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಕೆಲವು 'ಪರಿಹಾರ'ಗಳು ಇವು. ನಾನು *CBSE Tuits* ಎಂಬ ಜಾಲತಾಣದ ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಇಂತಹುದೇ ಅನೇಕ ಜಾಲತಾಣಗಳಿವೆ. ನಾನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳು (ಭಾಗ್ಯ, 2018) ಹತ್ತನೇ ತರಗತಿಯ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆಂದು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು. ಇವು ಜೆಂಡರ್, ರಿಲಿಜಿಯನ್ ಅಂಡ್ ಕ್ಯಾಸ್ಡ್ (ಲಿಂಗ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಜಾತಿ) ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ (NCERT, 2008 : 39-56) ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿವೆ :

ಪ್ರ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಾತೀಯತೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ.

ಉ : 1: ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸಾರ....;

2. ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಾನತೆ...;

3. ಮೀಸಲಾತಿಯ ರದ್ದತಿ..;

ಸರ್ಕಾರೀ ಉದ್ಯೋಗಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಮೀಸಲಾತಿಯು ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರ ನಡುವೆ ಸಂಘರ್ಷ ಮನೋಧೋರಣೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುತ್ತದೆ. ಮೇಲು ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ, ಸಾಕಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಜನರು ಎಲ್ಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದ ವಂಚಿತರಾದಾಗ, ಅವರು ಕೆಳಜಾತಿಯ ಜನರ ವಿರುದ್ಧ ದಂಗೆಯೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರ : ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಅರ್ಥೈಸಲಾಗುತ್ತದೆ? ಲಿಂಗಾಧರಿತ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರೋಡೀಕರಣವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನೆರವಾಗಬಹುದು?

ಉ: ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಭೇದವನ್ನು, ಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಒಂದು ಆಧಾರ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ

ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಲೈಂಗಿಕ ವಿಭಜನೆಯನ್ನುವುದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಮನೋಧೋರಣೆಯೇ (mindset) ಆಗಿಹೋಗಿದೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಹಿಳೆಯರು ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಪಿತೃಪ್ರಧಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಲಿಪಶುಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೂ ನಮಗೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಸಾಧ್ಯ ವಿಧಾನದ ಕೊರತೆ ಕಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರೋಡೀಕರಣವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸಮಾನ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೀತಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ಒಂದಾಗಬೇಕಿದೆ. ಇದು ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾಲಿಗೆ ದಿಗಂತವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಧಾರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಅವರ ದಿನನಿತ್ಯದ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅವರು ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಯನ್ನು, ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರ. ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿ ಕೋಮುವಾದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿ.

ಉ. ಕೋಮುವಾದವೆನ್ನುವುದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನುವ ಪ್ರಬಲವಾದ ಒಂದು ಭಾವನೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾರಿ ಇದು ಇತರರ ಕುರಿತಾಗಿ ವಿಪರೀತವಾದ ನಡವಳಿಕೆ ಅಥವಾ ಹಿಂಸೆಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿಭಿನ್ನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಗೌರವಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಂತರ್ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾದ (ಮೇಲಿನ) ಉತ್ತರಗಳು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಏನನ್ನು ಕಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮೂಢತನದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಜಾತೀಯತೆ, ಪಿತೃಪ್ರಾಧಾನ್ಯ (ಪುರುಷಪ್ರಧಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ) ಮತ್ತು ಕೋಮುವಾದವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಪ್ರತಿಗಾಮೀ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಹಲವಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇಂತಹ ಜಾಲತಾಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ, ಮೆಚ್ಚಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಸ್ವತಃ ಯೋಚಿಸಿ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಬದಲಿಗೆ ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಓದಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಕಳಪೆ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಠಾರಿ ಆಯೋಗವು ದಾಖಲಿಸಿರುವ ಪ್ರಕಾರ:

‘...ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉರುಹೊಡೆಯುವುದು ಅಥವಾ ಕಂಠಪಾಠವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಶಾಲಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಗ್ರಹಿಕೆ, ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಆಲೋಚನೆ, ಸೃಜನಶೀಲತೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದು ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಮತ್ತು ಬಹಳ ಪ್ರಯಾಸಕರವಾದ ಕೆಲಸ... ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯೂ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲ, ಬದಲಿಗೆ ಅಜ್ಞಾತಕ್ಕೊಂದು ನೆಗೆತ... (ಕೊಠಾರಿ, 1966).’

ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಪ್ಪು ಹೆಜ್ಜೆ ಎನ್ನುವುದು, ತರಗತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ತೊಡಗಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ (ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆ) ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ತನೆಯ ತಾಣವನ್ನಾಗಿಸುವ ಬದಲು ಸಂಘರ್ಷವು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೇ ಕುದಿಯುವ ನೆಲವನ್ನಾಗಿಸಬಹುದು, ಅನ್ಯಾಯದ ಬಲವನ್ನು, ನೋವು ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ಪಠ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂದರ್ಭಗಳು

ನಾನೀಗ ಎನ್ ಸಿ ಇ ಆರ್ ಟಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳತ್ತ ಹೊರಳುತ್ತೇನೆ. ಅನುಕೂಲ ವಂಚಿತ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಕೊರತೆಯಾಗಿದೆ.

ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೇ ತರಗತಿಯ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ *ಫೋಷಕರು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿ* ಯು (NCERT, 2007a : x ; NCERT, 2007b : v-vi) ಮಕ್ಕಳನ್ನು 'ಉದ್ಯಾನವನ, ಹೊಲಗದ್ದೆ, ಜಲಮೂಲ ಮತ್ತು ಜನಸಮುದಾಯಗಳಿರುವ ಜಾಗ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ವೀಕ್ಷಣೆಗೊಂದು (ಅವಲೋಕಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದು, ಗಮನಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದು) ಕರೆದೊಯ್ಯಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಆಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನದ ಕಲಿಕೆಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತರಗತಿಯ ಗೋಡೆಗಳಿಂದಾಚೆಗೆ ಸಂಭವಿಸುವಂತಹದು ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ.'

ಮೂರನೇ ತರಗತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ :

ಮರವೊಂದರ ಕೆಳಗೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ಸಮಯವನ್ನು ಕಳೆಯಿರಿ. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸಿ.

ನಿಮ್ಮ ಶಾಲೆ ಅಥವಾ ಮನೆಯ ಬಳಿಯಿರುವ ಮರವೊಂದನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅದರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಿ.

ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ, ಮರದ ಮೇಲೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ, ನೆಲದ ಮೇಲೆ, ಪೊದೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇರುವ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ. ನಿಮಗೆ ಎಷ್ಟು ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು?

ಯಾವುದೇ ಮೂರು ಹಕ್ಕಿಗಳ ಉಲಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ. ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಬಿದ್ದಿರುವ ಹಕ್ಕಿಗರಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ.

ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯ ಸುತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳು ನೀರನ್ನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ? (NCERT, 2007a : 8, 17, 54, 60)

ನಗರವೊಂದರ ಕೊಳಚೆಗೆರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾಗಿರುವ ಗೀತಾ ಕುಮಾರಿಯವರಿಗೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಕಾರಣ, ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಅವರ

ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದರ ಸಮೀಪ ಯಾವುದೇ ಮರ, ಗಿಡ ಅಥವಾ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಲೇ ಇಲ್ಲ! ಸೂಚಿಸಲಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಚಟುವಟಿಕೆಯೆಂದರೆ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅಂಚೆ ಕಚೇರಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದು (NCERT, 2007a : 115). ಅವರು ಹಾಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅದು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ : 'ಶಾಲಾ ಆಡಳಿತ ಮಂಡಳಿಯು ನನಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಲು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ, ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದ ಅಂಚೆ ಕಚೇರಿಯು ಎರಡು ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಾನು 45 ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಕರೆದೊಯ್ಯಬೇಕು. ಅವರ ಸುರಕ್ಷತೆಯನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಖಚಿತಪಡಿಸಬಲ್ಲೆ?'

ಗೀತಾ ಅವರ ತರಗತಿಗೆ ಕೆಲವು ರಿಕ್ಷಾ ಚಾಲಕರ ಮಕ್ಕಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಗೀತಾ ಅವರು ಗಮನಿಸಿದ ಪ್ರಕಾರ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸಲಾದ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳು ಆ ಮಕ್ಕಳ ಪಾಲಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಪರಿಚಿತವಾದವುಗಳು. ಮೋಜು ಮತ್ತು ಮಾಡಲು ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಸಮಯಕಳೆಯುವ ವಿರಾಮಗಳಂತಹ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗದಿಂದ ಬರುವ ಮಕ್ಕಳು ಉಜ್ಜಲವಾದ, ಉಲ್ಲಾಸಭರಿತವಾದ ಚಿತ್ರಣಗಳೊಡನೆ ಮತ್ತು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿನ ನಿರರ್ಗಳವಾದ ಭಾಷೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರರು. ಪುಸ್ತಕಗಳು ಅವರ ನಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಕೊಳೆ-ಕೆಸರುಗಳನ್ನು, ನೋವು-ಸಂಕಟಗಳನ್ನು, ಕೊರತೆ-ಅವಮಾನಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ವಿಫಲವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ-ರಾಜಕೀಯ ಕಾಳಜಿಗಳನ್ನು ಭಾಷೆ/ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಕೂಡ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ಕನೇ ತರಗತಿಯ ಹಿಂದಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ಸುನಿತಾ ಕಿ ಪಾಹಿಯಾ ಕುರ್ಸಿ (ಸುನೀತಾಳ ಗಾಲಿಕುರ್ಚಿ) ಎಂಬ ಕತೆಯು (NCERT, 2007d : 97-102) ವಿಭಿನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಸುನೀತಾ ಎಂಬ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ಇದೆ. ಅವಳು ತಾನೇ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಹೇಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ, ಅಮಿತ್ ಎಂಬ ಕಿರಿಯ ಗೆಳೆಯೊಬ್ಬನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾಳೆ, ಅನಂತರ ಅವಳು ರಸ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ತನ್ನ ಗಾಲಿಕುರ್ಚಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಾಳೆ, ಅವಳ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಮಿತ್ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಾನೆ ಮುಂತಾಗಿ ಅದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಗವೈಕಲ್ಯವಿರುವ ಮಗು ಇನ್ನಿತರ ಯಾವುದೇ ಮಗುವಿನಷ್ಟೇ ಸಹಜ ಅಥವಾ 'ಸಾಮಾನ್ಯ'ವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಕತೆಯು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದೇ ವೇಳೆಗೆ, ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಅದು ಅತಿರಂಜಿತವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು ಮತ್ತು ಅವಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸಿರಲೂಬಹುದು. ಹುಡುಗಿಯು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಲಿಕುರ್ಚಿಯನ್ನು ಜೋರಾಗಿ ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಮತ್ತು ಅವಳ ಹಿಂದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮಗು ಕುಳಿತಿರುವ ಚಿತ್ರಣವು ಅವಾಸ್ತವಿಕವಾದುದು ಹಾಗೂ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾದುದು. ಗಾಲಿಕುರ್ಚಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವವರಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸುವುದು, ಆಹಾರ ಸೇವಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ದಿನನಿತ್ಯದ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಇತರರ ನೆರವು ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹವರ ಕಷ್ಟ-ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಕ್ಷುಲ್ಲಕವಾಗಿ ನೋಡುವುದರ ಮೂಲಕ, ಅವರ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮನಗಾಣಿಸದೇ ಇರುವ ಮೂಲಕ ಕತೆಯು ಅವರಿಗೆ ಅಪಚಾರವನ್ನೆಸಗಬಹುದು. ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ, ಕತೆಯು 'ಸಹಜತೆ' ಅಥವಾ 'ಸಾಮಾನ್ಯತೆ'ಯ ಒಂದು ಹೊಸ ಮಾದರಿಯನ್ನು

ಹೇರುತ್ತಿರುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ, ಆ ಮಾದರಿಯು ವಿಭಿನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನುಳ್ಳ ಮಗುವಿನಿಂದ ಹೊಸದನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಹಾಕುತ್ತದೆ,

3, 4 ಮತ್ತು 5 ನೇ ತರಗತಿಗಳ ಎನ್ ಸಿ ಇ ಆರ್ ಟಿ ಯ ಹಿಂದಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು (NCERT 2007c, NCERT 2007d, NCERT 2007e) ಕೂಡ ಜೆಂಡರ್ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಲಪಲು ವಿಫಲವಾಗಿವೆ. ಮೂರೂ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಪಾತ್ರ ಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದಾಗ, ಕಂಡುಬರುವ ಅಸಮತೋಲನವು ಗಾಬರಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವಂಥದ್ದು. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ 75 ಪುರುಷರದ್ದಾದರೆ, ಶೇ 25 ಮಹಿಳೆಯರದಾಗಿವೆ. ದೃಶ್ಯ ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇಂತಹುದೇ ತೀವ್ರ ಅಸಮತೋಲನವಿದೆ. 4 ನೇ ತರಗತಿಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ 74 ಚಿತ್ರಗಳು ಪುರುಷರದ್ದಾದರೆ ಶೇ 26 ಮಹಿಳೆಯರದು (ಮೆಹ್ರೋತ್ರಾ ಮತ್ತು ರಾಮಚಂದ್ರನ್, 2010 : 54-61).

ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು	ಒಟ್ಟೂ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು	ಪುರುಷರ ಚಿತ್ರಗಳು	ಮಹಿಳೆಯರ ಚಿತ್ರಗಳು
3, 4 ಮತ್ತು 5 ನೇ ತರಗತಿ ಪಠ್ಯ (ಎಲ್ಲ ನೇರಿ):	162	121 (75%)	41 (25%)
4 ನೇ ತರಗತಿ : ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು	381	280 (74%)	101 (26%)

ಹೀಗೆ ಒಂದೆಡೆ ವಾಲಿಕೊಂಡಿರುವ ಲಿಂಗ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಿಪರೀತ ಪುರುಷ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿರುವ ಜಗತ್ತನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ, ಹುಡುಗಿಯರು ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವುದು ವಿರಳ. ಅದೇ ವೇಳೆಗೆ ಹುಡುಗರು ಮತ್ತು ಪುರುಷರನ್ನು ಚೆಂಡಾಟವಾಡುತ್ತಿರುವ ಮಕ್ಕಳು, ಶಿಕ್ಷಕರೊಂದಿಗೆ ಇರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಪುರುಷರು ಮುಂತಾಗಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಿಳೆಯರು ವಿವಿಧ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಹಾಗೆ ತೋರಿಸಿದರೂ ಮನೆಗೆಲಸದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರದೇ ಕೆಲಸ ಎನ್ನುವಂತೆ, ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಒಂದು ಕ್ರಮ ಎನ್ನುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

1. 'ಸುನಿತಾ ಕಿ ಪಾಹಿಯಾ ಕುರ್ಸಿ (ಸುನೀತಾಳ ಗಾಲಿ ಕುರ್ಚಿ)' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿನ ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ, ಮನೆಗೆಲಸಗಳನ್ನು, ಅದೊಂದು 'ಸಹಜ' ಕ್ರಮ ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ, ಬಹುತೇಕ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರೇ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ (NCERT, ರಿಮ್‌ಬ್ಲಿಮ್ 4, 4 ನೇ ತರಗತಿಯ ಹಿಂದಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ 98).

ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಸರಿಯಾದ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನೇ ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಸತ್ಯವನ್ನು ಮರೆಮಾಚುವಂತಹದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ನಯವಾದ ಬೂಟಾಟಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಮೂರನೇ ತರಗತಿಯ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ 'ಡ್ರಾಪ್ ಬೈ ಡ್ರಾಪ್ (ಹನಿ ಹನಿಯಾಗಿ)' ಎಂಬ ಪಾಠದಲ್ಲಿ (NCERT, 2007a : 134) ಪಠ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಕೊಳದಿಂದ ಮಡಕೆ, ಕೊಡಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಹುಡುಗಿಯರು ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಕೆಳಗೆ 'ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾದ ಮಹಿಳೆಯರ ಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧೀ ಪಾತ್ರವನ್ನು (ನೀರನ್ನು ತರುವುದು) ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿ' ಎಂಬ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಗುರಿ ಅಥವಾ ಉದ್ದೇಶವು ಮೆಚ್ಚುವಂತಹುದೇ. ಆದರೆ, ಕೇವಲ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸಂಬಂಧೀ ಪಾತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಬಹುದು ಎಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ವಿಚಿತ್ರವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದು ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಲಘುವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದಂತೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಲಿಂಗ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಅದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

2. ರಾಮನು ಕೊಂದ ಹಾಗೆ, 'ಅಸುರ' ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಬಯಸುವ ವೀರಬಾಲಕ ; ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾದ ಒಂದು ಚಿತ್ರಣ : ಖೆಲೋನೆವಾಲಾ(ಆಟಿಕೆ ಮಾರುವವ) (NCERT,ರಿಮ್‌ಬಿಮ್ 5, 5 ನೇ ತರಗತಿಯ ಹಿಂದಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ 21)

5 ನೇ ತರಗತಿಯ ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಖೆಲೋನೆವಾಲಾ (ಆಟಿಕೆ ಮಾರುವವ) (ಚೌಹಾನ್, 2007: 20-23) ಎಂಬ ಪದ್ಯವಿದೆ. ಉರಿಂದೂರಿಗೆ ಅಲೆದಾಡಿ ಆಟಿಕೆ ಮಾರುವವನೊಬ್ಬನ ಸರಕುಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಸಣ್ಣ ಬಾಲಕನೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರಣದಿಂದ ಪದ್ಯವು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ರಾಕ್ಷಸಿ ಹಾಗೂ ಅಸುರ ರಿಗಾಗಿ (ರಾಕ್ಷಸರು) ಒಂದು ಖಡ್ಗ ಮತ್ತು ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜೊತೆಗಿರುವ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸುರನೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಅದು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಒಬ್ಬ ಆದಿವಾಸಿ, ಬುಡಕಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯನಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಜಾರ್ಖಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವತ್ತಿಗೂ ಅಸುರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಆದಿವಾಸಿ ಪಂಗಡವೊಂದಿದೆ .

ಈ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಣವು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಸ್ಯಾತ್ಮಕವಾದುದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಖಾಸಗೀ ಉದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆದಿವಾಸಿಗಳನ್ನು, ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರನ್ನು

ಬಲವಂತವಾಗಿ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅದು ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ತೀವ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮತ್ತು ದೃಶ್ಯ ರೂಪಕಗಳು ಅರಿವಿಗೆ ಬಾರದಂತೆಯೇ ಆದಿವಾಸಿಗಳನ್ನು, ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರನ್ನು ಕೆಟ್ಟವರನ್ನಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಒಳ್ಳೆಯ, ನೀತಿವಂತ, ಸದಾಚಾರಿಗಳಾದ ಜನರು ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಸರಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಅಗುತ್ತದೆ. ಆಕ್ರಮಣಕಾರಿಯಾದ, ಅತಿಪೌರುಷ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಳ್ಳ ರಾಮನ ರೂಪವನ್ನು ಅದೇ ಪರಾಕ್ರಮ, ಧೀರೋದಾತ್ತತೆ ಎಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಾಲಾಬಾಲಕರು ಈ ಸಿದ್ಧ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವಂತೆ ಇದು ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಈಗಾಗಲೇ ರಾಮ, ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ರಾಮಲೀಲಾ ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ತರಹದ ಧರ್ಮನಿರಪೇಕ್ಷ (ಜಾತ್ಯತೀತ), ಐತಿಹಾಸಿಕ ಚೌಕಟ್ಟೊಂದನ್ನು ನೀಡಲು ವಿಫಲವಾಗುವುದರಿಂದ, ಕೆಲವೊಂದು ಅಭ್ಯಾಸ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕೆಟ್ಟ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಿಗಡಾಯಿಸುತ್ತವೆ.

ದೀಪ್ತಿ ಪ್ರಿಯಾ ಮೆಹ್ರೋತ್ರಾ: ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ದೀಪ್ತಿ ಆಗ್ರಾದ ದಯಾಲ್‌ಬಾಗ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾಗಿದ್ದರು (2017-18). ಲೇಡಿ ಶ್ರೀರಾಮ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಬಿ.ಇ.ಇ. ಇಡಿ.ಗೆ ಟಿನ್ ನಲ್ಲಿ (Tata Institute of Social Sciences) ಎಂ.ಇ.ಇ. ಇಡಿ. ಗೆ, ದೆಹಲಿಯ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮಾನವ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ/ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅವರು ಗುರುಗ್ರಾಮದ ಐಎಎಟಿ ಯಲ್ಲಿ (I Am A Teacher) 'ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತಾತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳು' ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಾಗೂ ಇಗ್ನೋ , ಎನ್ ಸಿ ಇ ಆರ್ ಟಿ ಮತ್ತು ಎನ್ ಐ ಒ ಎಸ್ ಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾರಂಪರಿಕ ಜ್ಞಾನ, ಒಂಟಿ ತಾಯಂದಿರು, ಶಾಂತಿ ಆಂದೋಲನ, ಸಾಮಾಜಿಕ-ರಾಜಕೀಯ ಚಳವಳಿಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅವರ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ವಿವಿಧ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ, ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ, ತರಬೇತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಮಾಲೋಚಕರಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀವಾದಿ ಬೀದಿ ನಾಟಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು deeptipm@gmail.com ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕಿಸಬಹುದು.

ಅನುವಾದ: ಸಹನಾ ಹೆಗಡೆ

ಪರಿಶೀಲನೆ: ನಾಗಮಣಿ ಎಸ್.ಎನ್.

